

Eesti TA Toim. Humanitaar- ja Sotsiaalteadused, 1996, 45, 4, 534–535

VIIMASE OKUPATSIOONI MAJANDUSKAHJU HINNANGU ALAMTÖKKEST

Ülo ENNUSTE

Majanduse Instituut, Estonia pst. 7, EE-0001 Tallinn, Eesti

Toimetusse saabunud 19. juunil 1996

Parem olla ligikaudu õige
kui täpselt vale.

J. M. Keynes

Selgitame Eestile 1944–1991 okupatsiooni tõttu perioodil 1945–1994 tekitatud majanduskahju. Selleks tuleme ühe majandusteoreetilise kahjuhinnangu alamtökke, mis põhineb võrdlusel okupeerimata riikidega.

Hindamispõhimõtted. Tänapäeva majandusteooria alusel tuleneb nimetatud okupatsiooni majanduskahju eeskätt majandussüsteemi lõhkumisest ja sellest tingitud inimkapitali väärtusetustamisest ja alles siis ainelistest kahjustustest. Seejuures mõjuvad kõik need kahjustused veel pikka aega pärast okupatsiooni. Arusaadavalt ei ole sellisel määratletud kahju kogu ulatuses võimalik arvutada üksikasjalike otseste ning täpsete raamatupidamislike (arveraamatulike) meetoditega, vaid piirduda tuleb kaudsete hinnangutega.

Üks seesuguseid hindamisvõimalusi on analoogia eelduse kasutamine võrreldes normaalselt arenenud riikidega. Sellel puhul on võimalik hinnata, palju Eesti rahvarikkus (laisa tähenduses) on väiksem normaalse arengu eeldusele vastavast või, samaväärselt, hinnata Eesti sisemajanduse koguprodukti (SKP) võrreldavat saamatajämist kogu hinnanguperioodil [1]. Seejuures on sobiv võrdluse aluseks kasutada elanike arvu.

Hindamistäpsusest. Hindamistäpsuse suurendamine on alati seotud väga ulatuslike kulutustega. Näiteks võiks osa ainelistest kahjustest suhteliselt täpselt hinnata õigusvastaselt võõrandatud varade tagastamise dokumentide alusel. Kuid see tähendaks miljonite dokumentide analüüsi.

Järgnevalt on majanduskahju hinnangu suhtelise vea ülemmääraks eeldatud $\pm 90\%$. Kuna hinnangus on tegu kuni kolme-nelja teguri korrutisega, siis tuleb püüda, et nende tegurite hinnangute vigade ülemmäärad üsna kindlasti oleks alla 20–30% [2]. Ühe tegurina mõistame hindamispõhimõtte enda usaldatavust. Arusaadavalt on vigade ülemmäärade hindamine subjektiivne ja me ei tee seda siin rangelt. Arvestades suurt ligikaudsust piirdume ka ainult majanduskahju alamtökke leidmisega.

Rakendatud ligikaudsel puhul on arvudes mõttekas ainult üks number [2]. Silmas pidades ka kahju suurust, on seega kõige sobivam mõõtühik 10^{12} USA \$, mida tähistame T\$ (T = tera [3, lk. 238]).

Andmed ja hinnang. Eesti SKP oli 1992. aastal $1,42 \times 10^{10}$ kr. [4], seega inimese kohta $ca 1 \times 10^4$ kr. Lubatud vigade piirides hindame, et 1994. aastal on selle lähisväärtus 1×10^3 \$. Eesti elanike arvuks võtame $1,5 \times 10^6$ inimest.

Eesti SKP elaniku kohta 1994. aastal võiks vabalt arenenud riikide näitel [5, lk. 172] olla ligikaudu $2,1 \times 10^4$ \$. Seega jääb 1994. aastal saamata ühe inimese kohta 2×10^4 \$ ning kogu Eesti kohta ligikaudu $1,5 \times 10^6 \times 2 \times 10^4 = 3 \times 10^{10} = 0,03$ T\$.

Nüüd on 50 aasta jooksul saamata jäänud SKP ligikaudu $(50 \times 0,03) : 2 = 0,8$ T\$, kusjuures arvuga 2 on jagatud lähtudes eeldusest, et perioodi alguses oli võrreldavate riikide tulude tase sama, ka see 2 on siin ligikaudne arv.

Teisiti saame kahju hinnata puudujääva rahvarikkuse abil. Seejuures mõistame rahvarikkust väga laialt koos inimkapitali, majandussüsteemi, riigi julgeolekusse paigutatud kapitali ja muuga. Eeldusel, et sellise rahvarikkuse SKP tootlikkus on 1/15 (ligikaudu), on puuduv rahvarikkus aastal 1994 ligikaudu $15 \times 0,03 = 0,4$ T\$. Mõlema kahjuhinnangu keskmine on 0,6 T\$. Arvestades kuni 90%-list vea ülemmäära on majanduskahju alamtõke pärast ümardamist 0,1 T\$. Eeldame, et selle alamtõkke puhul on arvestatud ka arvutus-põhimõtte ligikaudsust

Teiste sõnadega on okupatsiooni majanduskahju perioodil 1945–1994 peaaegu kind-

lasti üle saja miljardi USA dollari. Selle summa suuruse tingib eeskätt arvestusperioodi poolesajandine pikkus ja see, et hävitati ära efektiivsem majandussüsteem ning selle tõttu kaotas ka peamine rahvarikkus, inimkapital, suure osa väärtusest. Lisaks sellele kogunevad uued kahjud tulevikus veel pikka aega.

Märgime veel kord, et püüdes kahjuhinnanguid teha üksikkahjustuste arvete alusel, on küll võimalik saavutada suurt täpsust iga arve puhul, kuid seejuures võivad määramata jääda väga olulised kahjud.

KIRJANDUS

1. Ennuste, Ü. An outline for estimating long-term economic damage by means of analogy. – Eesti TA Toim. Humanitaar- ja Sotsiaalteadused, 1993, 42, 1, 1–4.
2. Rägo, G. Kõrgem matemaatika, I. Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1962.
3. Eesti entsüklopeedia, 6. Valgus, Tallinn, 1992.
4. Statistika aastaraamat 1993. Eesti Statistikaamet, Tallinn, 1994.
5. Eesti rahvamajanduse arvepidamise näitajad. Riigi Statistikaamet, Tallinn, 1994.